

МИГАЛЬ ЯРОСЛАВА СТЕПАНІВНА
(Теребовлянський коледж культури і мистецтв)

Мигаль Ярослава Степанівна в 1981 році закінчила Івано-Франківський педагогічний інститут ім. В. Стефаника, за спеціальністю «історія і педагогіка», викладач гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист Теребовлянського коледжу культури і мистецтв, відмінник освіти України.

Автор методичних рекомендацій «Активізація пізнавальної діяльності студентів в процесі формування ключових та предметних компетентностей», «Музейна кімната в навчально-виховному процесі» (з досвіду роботи); 2015 р. (затверджена Державним методичним центром навчальних закладів культури та мистецтв України і рекомендована до друку 2.03. 2016 р.) викладач-консультант призера Всеукраїнського конкурсу учнівських та студентських есе «Права людини крізь призму сучасності» (2018 р.).

Брала участь в перших науково – краєзнавчих Медведиківських читаннях (23.11.2015 р., Тернопільський обласний краєзнавчий музей); у Всеукраїнській науково-практичній конференції «Документ у збереженні індивідуальної / соціальної пам'яті» (3.12. 2015., Тернопільський національний економічний університет); у Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (19-20.11. 2015.).

Ярослава МИГАЛЬ (м. Теребовля)

СУСПІЛЬНІ РЕСУРСИ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Розвиток людського суспільства і цивілізації висуває на початку ХХІ ст. перед освітою нові завдання. Сучасне соціальне замовлення «вимагає виховання самостійних, ініціативних і відповідальних членів суспільства, здатних ефективно взаємодіяти в розв'язанні соціальних, виробничих та економічних завдань» [7]. Освічені українці, всебічно розвинені, відповідальні громадяни і патріоти, здатні до ризику та інновацій, – ось хто поведе українську економіку вперед у ХХІ ст. [6]. Вирішити зазначені завдання покликаний компетентнісний підхід, який має на меті створити умови для розвитку особистості учнів і формування в них базових компетентностей, який «дозволить змінити предметно – орієнтовану систему освіти на особистісно-орієнтовану, зберігши традиційні фундаментальність та універсальність» [4].

У цьому контексті суспільствознавча освіта поряд з іншими напрямками володіє значним потенціалом, визначаючи мотиви соціальної поведінки, діяльності, ціннісні орієнтації і світогляд особистості.

Влучно зауважила Поліна Вербицька, Голова Всеукраїнської асоціації викладачів історії та суспільних дисциплін «Нова доба», кандидат педагогічних наук: «Інвестиція інтелектуальна чи матеріальна у людський капітал, у формування критично думуючого громадянина, а не слухняного виконавця системи – це найуспішніший глобальний об'єкт будівельного майданчика держави» [1].

Суспільствознавчі дисципліни покликані залучати молоду людину до громадянської культури, формувати громадянську компетентність. Громадянська (соціальна) компетентність включає сукупність здатностей, що дозволяють активно, відповідально та ефективно реалізувати весь комплекс громадянських прав та обов'язків у демократичному суспільстві. У процесі формування громадянської компетентності необхідно створювати умови для залучення молоді до певної системи цінностей, знань, навичок і вмінь.

Закономірно, що переглядається методологія історії, інших суспільствознавчих дисциплін, оновлюється і розширюється зміст їх функцій. В науковій педагогічній літературі звертається увага на ціннісний або аксіологічний підхід у методології історії. Найважливіша гносеологічна функція оціночних суджень в історичній науці полягає в тому, що з їх допомогою об'єкт пізнання – минуле, – розглядається як явище, значуще для сучасної дійсності [9].

Я переконана, що одним із важливих засобів підвищення громадянської свідомості молоді, розвитку вмінь і навичок творчого і критичного мислення є використання в навчальних і виховних цілях суспільних ресурсів. Під «суспільними ресурсами» у педагогіці розуміють додаткові засоби, джерела, що дозволяють підвищити ефективність і якість навчально-виховного процесу. Серед численних суспільних ресурсів виділяють дві основні групи.

По-перше, це запрошені на заняття чи виховні заходи цікаві люди, що мають багатий життєвий досвід, а також майстри своєї справи: юристи, депутати, громадські діячі, психологи, соціологи, службовці тощо.

По-друге, це інформація, отримана студентами під час відвідувань офіційних та культурних установ (музеїв, кінотеатрів).

В даній розробці спробую узагальнити власний досвід з використання суспільних ресурсів на заняттях та в позакласній роботі. Хочу зазначити, що така методика не отримала належної оцінки та достатнього опису технології її застосування в педагогічній літературі. В спеціальній методичній літературі я віднайшла лише одну статтю узагальнюючого характеру з цієї проблеми [8].

На мою думку, використання суспільних ресурсів у навчальних цілях позитивно впливає на навчально-виховний процес, урізноманітнює його, робить захоплюючим, збагачує методику навчання та виховання, має виняткові можливості для поліпшення громадянської освіти.

Суспільні ресурси дають можливість перебороти замкнутий характер освіти, зробити його більш відкритим, розширити погляди студентів на складні політико-правові та соціально-економічні явища. Вони дозволяють узгодити теоретичні знання з практикою, навчитися застосовувати їх у повсякденній діяльності. Це стимулює пізнавальну діяльність.

Використання суспільних ресурсів дозволяє умовно виділити такі етапи роботи з ними:

- а) пошук і вибір суспільних ресурсів;
- б) підготовка навчального заняття або позакласного заходу;
- в) проведення навчального заняття або заходу;
- г) підведення підсумків заняття;
- д) підведення підсумків відвідування.

Існує велика кількість різноманітних способів запрошення ресурсних осіб на урок чи позакласний захід. Але найбільш ефективним є пошук потрібних для вчителя ресурсних осіб серед близьких студентів: батьків, родичів, знайомих. Можна звернутись і в громадські організації.

Домовившись з тою чи іншою ресурсною особою, необхідно з'ясувати, чи має вона досвід спілкування з аудиторією. Варто встановити рівень розвитку комунікативних умінь і навичок, професійну компетенцію. Вибір суспільних ресурсів має відповідати навчальним і виховним цілям. Часто залучаю студентів до такої роботи.

Завжди наголошую, що історія має багато граней дослідження. Однак найцікавіша з них – це люди. Історію творять не лише політики, полководці вожді, її творцями є всі люди і всі залишають певний слід після себе, навіть якщо людина не здобула гучної слави. Таких людей професійні історики звикли називати «звичайними». Доля кожної людини є унікальною складовою історії свого народу. Такі люди – це члени нашої сім'ї, родини в її кількох поколіннях. Цікавий матеріал завжди знайдеться у наших друзів, родичів, знайомих. У багатьох сім'ях зберігають історичні реліквії: книги, газети, журнали, фотографії, листи, документи, різноманітні колекції, які можуть принести багато цікавої інформації.

Інколи практикую як дослідницьке завдання: зібрати матеріал у родичів, односельців про ті чи інші події, свідчення, спогади.

Наприклад, при вивченні теми «Україна в період повоєнної відбудови 1945-1955 рр.» пропоную студентам завдання: зібрати свідчення очевидців про депортацію лемків в 1944-1946 рр., попередньо «з'ясувавши, чиї родичі є переселенцями. Студенти, родини яких мають лемківське коріння, з великим бажанням виконують завдання. Важливою формою збору матеріалу є інтерв'ю.

Попередньо знайомлю студентів із правилами проведення інтерв'ю.

1. Спочатку необхідно сконтактувати з людиною, яка може дати інтерв'ю. Коротко та чітко пояснити їй суть справи.

2. Домовитись попередньо про місце і час зустрічі.

3. Наперед ознайомитись із тогочасним історичним фоном.

4. Записати анкетні дані співрозмовника.

5. Основні питання підготувати заздалегідь.

6. Уважно вислухати інформацію, не перебивати співрозмовника, матеріали занотовувати в зошит.

7. Пам'ятати, що, розповідаючи про долю, людина довіряє вам частину свого життя.

8. Не забудьте подякувати за розмову, що відбулась [3].

В сучасних умовах важливо розвивати в студентів уміння самостійно здобувати та творчо застосовувати знання, а це можливо лише при оволодінні ними досвідом самостійної творчої діяльності.

Вийти за межі підручників, відчути історичні події, осмислити історичні процеси, «доторкнутися» до історії дозволяє їм спілкування з людьми, з очевидними подіями, зокрема, при вивченні історії свого краю. В моїй практиці вже стали традиційними пошуково-дослідницькі завдання при вивченні теми «Західна Україна і геополітичні інтереси Німеччини та Радянського Союзу», зокрема, при вивченні питання про радянізацію Західної України: наприклад, що розповідають очевидці про вересень 1939 р.? Часто використовую суспільні ресурси при проведенні позакласної роботи. Вже декілька років в нашому училищі діє клуб правових знань. Майже на кожне засідання клубу запрошую фахівця. Фахівець заздалегідь отримує інформацію про тему, мету заходу, рівень підготовки аудиторії, інтереси тощо. Студенти також отримують відомості про запрошеного фахівця і виконують випереджуваче завдання, наприклад, підготувати до нього запитання.

Найбільш розповсюдженою формою залучення ресурсних осіб до роботи із студентами є розповідь, бесіда запрошеного із студентами з певної теми, в основі якої лежить багатий особистий і професійний досвід цієї людини.

Після цього відбувається обмін думками. Велика відповідальність покладається на фахівця. Успіх багато в чому залежить від того, яким співрозмовником, оповідачем є запрошений гість.

В рамках клубу правових знань студенти спілкувалися із начальником Тереховлянського РВ МВС, заступником прокурора Тереховлянського району, начальником служби у справах дітей Тереховлянської РДА, працівниками державного органу РАЦСу, інспектором відділу кадрів управління культури Тереховлянської РДА, начальником відділу Тереховлянського бюро правової допомоги, уповноваженою особою Тереховлянського районного центру зайнятості, заступником начальника управління праці та соціального захисту населення Тереховлянської РДА, суддею районного суду. Як правило, завжди відбувається цікавий змістовний діалог, студенти отримують вичерпну актуальну інформацію. При вивченні теми з історії України, присвяченої становленню багатопартійної системи в нашій державі, традиційно проводиться круглий стіл з участю представників різних партій України. Студенти заздалегідь готуються до нього, проводяться соціологічні опитування, вивчають матеріали ЗМІ.

Останні роки багаті на драматичні політичні події: Революція Гідності, агресія РФ проти України, окупація Криму, вибори Президента України, вибори до парламенту. Самі студенти стають суспільними ресурсами, адже вони стали найактивнішими учасниками цих подій. Безпосередня участь студентів у таких акціях забезпечує особистісно-емоційне осмислення ними досвіду взаємодії людей у теперішньому і минулому, формує в них розуміння цінностей демократичного суспільства, важливих якостей особистості: толерантності, громадянської позиції, патріотизму.

Це засвідчує їх активну, соціальну громадянську позицію, вміння критично мислити, обирати адекватні форми і способи дії у не передбачуваних соціальних ситуаціях, бути відповідальними за результати власної діяльності, послідовно і виважено відстоювати цінності громадянського суспільства.

Незабутніми стали «круглі столи», які були присвячені «Помаранчевій» революції, активними учасниками яких були студенти. Дещо спонтанні, дуже емоційні, але як прояснили позицію кожного, який досвід спілкування, прагнення захистити свої переконання!

У квітні 2016 р. минуло 30 років, як сталася найбільша ядерна катастрофа в історії людства. В училищі було проведено ряд заходів, присвячених цій події. На тематичну інформаційну годину «Судний день нашої історії» було запрошено чорнобильців – ліквідаторів наслідків аварії. Молодь повинна знати і пам'ятати про подвиг тисяч і тисяч енергетиків, військових, медиків, транспортників, будівельників, всіх, хто став на шляху і приборкав Чорнобильську катастрофу, зумів вберегти Україну і Європу та увесь світ від полум'я атомної радіації.

Дуже важливим в роботі із суспільними ресурсами є підведення підсумків. Досвід викладацької роботи дозволив розробити такі питання для аналізу уроку або заходу:

- Що нового і корисного ви дізнались?
- Чи сподобалось вам спілкування із запрошеними фахівцями?
- Які труднощі виникли при цьому?

- Як співвідноситься отримані знання з тими, котрі ви отримали з інших джерел?
- Які питання ви б хотіли поставити фахівцю, які проблеми обговорити, про що б хотілося дізнатись?

- Як можна було б поліпшити дане заняття?

- Яких фахівців ви хотіли б запросити на навчальні заняття та позакласні заходи?

Навчальні заняття з участю ресурсних осіб бажано знімати на відео, оскільки запис уроків, позаурочних заходів буде цінним навчально-виховним здобутком.

Дещо по-іншому варто підходити до використання суспільних ресурсів під час відвідування студентами культурних та інших установ.

У цьому випадку вчитель має підготувати план відвідування і прогнозованої навчальної діяльності під час перебування в закладі з метою залучення студентів до активного вивчення теми. Необхідно також підготувати індивідуальні і групові завдання. Це передусім вирішення інтелектуальних завдань, проблемних питань, збір даних, аналіз інформації пошуків, відповідей на анкету тощо.

Маю напрацьований досвід з розробки індивідуальних і групових завдань при відвідуванні міського краєзнавчого музею та музейної кімнати училища. Першокурсники знайомляться з історією Теревовлі та історією навчального закладу, насамперед через відвідування музейної кімнати, експозицію якої представляють екскурсоводи – студенти старших курсів. Ми часто приймаємо гостей та із задоволенням розповідаємо їм про своє училище.

Вдивляючись у натхненні обличчя юних дослідників історії, вслухаючись в їхні розповіді – розумієш, що діти, виховані на кращих прикладах патріотизму, любові до своєї батьківщини, ніколи не забудуть уроків історії.

Пропоную план-конспект уроку на тему: «Йосиф Сліпий і драматична доля Української греко-католицької церкви», який я провела як навчальну екскурсію (відвідування музейно-меморіального комплексу Патріарха Йосифа Сліпого у його родинному селі Заздрості Теревовлянського району Тернопільської області).

Тема 8. Україна в період повоєнної відбудови і розвитку (1945-поч. 50-х рр.)

Підтема: Радянізація Західної України.

Тема уроку. Йосип Сліпий і доля Української греко-католицької церкви.

Мета уроку: ознайомитися з життєвим шляхом патріарха Йосипа Сліпого, відвідавши меморіальний комплекс в с. Заздрість, щоб через долю цієї видатної людини показати нищення УГКЦ;

* розвивати комунікативні риторичні навички студентів;

* стимулювати бажання стати особистістю, спрямувати студента до самопізнання, саморозвитку;

* виховувати національну гордість, патріотизм.

Вид уроку: навчальна екскурсія (тематична).

Забезпечення уроку: схема маршруту подорожі, автобус, електротремегафон.

Підготовчий етап. Підготовка триває два тижні. Студенти вивчають маршрут подорожі, наносячи його на картосхему, визначають за картою населені пункти, через які пролягає маршрут. Студенти виконують пошукове завдання під умовною назвою "Народжені Теревовлянщиною", а саме: визначають, які видатні люди є вихідцями із зазначених на карті сіл за маршрутом подорожі.

Готують повідомлення про них (за вибором). Для виконання пошукового завдання вчитель пропонує список краєзнавчої літератури за темою заняття:

• Л. Городиський, І. Зінчишин. Мандрівка по Теревовлі і Теревовлянщині. Львів, 1998;

• Історія міст і сіл Теревовлянщини. Тернопіль, 1997;

• Теревовлянщина. Краєзнавчий альманах-календар. Тернопіль, 2001;

• Ними гордиться Теревовлянщина, Вісник інформаційно-методичного центру відділу народної освіти Теревовлянського райвиконкому. – 1991, лютий, № 3.

• М. Ковальчук. Теревовлянщина XI – XX ст.: Влада і суспільство. Особи. Історичні події. Факти. Тернопіль, 2015.

Хід уроку

Організаційно-настановчий етап.

I. Вступне слово вчителя.

30 червня 1945 року О.Довженко занотував у своєму щоденнику: "Об'єдналися усі українські землі. Буде єдине стадо і єдині пастирі. Усі тепер будуть одинакові".

І справді, в Європі ще тривала війна, а сталінське керівництво прийнялося за радянізацію Західної України, прагнучи уніфікувати життя західного регіону з іншими. Для цього треба було втілити в життя апробовану в попередні роки триаду: "індустріалізація - колективізація - культурна революція".

Одним із перших жорстоких кроків комуністичного режиму стало нищення Української греко-католицької церкви. А це 3040 парафій, 4440 церков, Духовна академія у Львові, 5 духовних семінарій, 2 школи, 3 типові часописи, 6 місячників. Церкву очолював митрополит, якому підлягали 10 єпископів, 2950 священників. УГКЦ відіграла велику роль в духовному житті Західної України, а головне - була національною церквою;

(Н. Сорочинська, О. Гісем. Історія України (рівень стандарту). Підручник для 11 класу. Тернопіль, 2019, с. – 23).

З січня 1901 р. до листопада 1944 р. її очолював А.Шептицький. З 1 листопада УГКЦ очолює митрополит Йосип Сліпий.

Проблемне завдання уроку:

Чому ж радянська влада однозначно негативно ставилась до УГКЦ, заборонивши і ліквідувавши її в повоєнний період?

II. Повідомлення теми і мети уроку.

Епіграфом до уроку можуть стати слова відомого українського літературного критика, дисидента Євгена Сверстюка: "Кожен по-справжньому великий потребує не звеличення, а розуміння його джерел і святинь, і такої ж, як у нього, поваги до цих святинь" // Дзвін, 1991. – №1, с.89.

III. Активізація на засадах мотивацій навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Завдання:

1. Хто з видатних людей краю, про яких ви готували повідомлення, був сучасником Йосипа Сліпого?

2. Що спільного в їхніх біографіях, зокрема, в ставленні до них влади?

Подорож – екскурсія.

Відповідно до маршруту подорожі звучать повідомлення про видатних людей краю:

* Нестор Морозенко (поч. XVII -1649) — полковник Морозенко (с. Кровинка);

* Михайло Паращук (1878-1963) — скульптор, професор (с. Варваринці);

* Степан Будний (1933-1958) — поет (с. Струсів);

* Йосип Гірняк (1895-1989) — актор і режисер театру "Березіль", очолюваний Л.Курбасем (с.

Струсів);

* Йосип Сліпий (1892-1984) – патріарх УГКЦ (с. Заздрість);

* брати Гжицькі: Володимир Гжицький (1895-1973) — письменник (с. Острівець),

* Степан Гжицький (1900-1976) — академік, засновник школи ветеринарної біохімії (с.

Острівець).

IV. Підсумки уроку:

* досягнення мети;

* вирішення поставлених завдань;

* оцінювання роботи студентів.

При відвідуванні офіційних, громадських, культурних та інших закладів студенти мають отримати інформацію про місце відвідування, а також про навчальні і виховні цілі даного закладу. Практична робота показала, що якщо відвідування проходить у рамках активної діяльності, цілеспрямовано, тоді успіх забезпечений.

Ознайомлення студентів з новими документальними фільмами (зокрема, «Собор на крові») дає змогу вчителю зробити свої уроки цікавішими, продуктивнішими. В процесі перегляду фільмів виникає досить стійка мимовільна увага, яка зумовлена яскравістю, динамічністю зображення, звуковим супроводом. Утворюються передумови до формування чітких уявлень, свідомого та глибокого засвоєння знань. Переглядаючи певний відеоматеріал, студент може порівняти його з історичними документами і зробити висновки самостійно.

Художні фільми є одним із найцікавіших засобів навчання, але тривалість художнього фільму не дає змоги вчителю показати його повністю на уроці. Тому організовую перегляд фільмів у

актовій залі коледжу. Студенти змогли переглянути за минулий навчальний рік такі фільми : «Нескорений» (про Романа Шухевича), «Голод – 33», «Останній бункер», «Таємний щоденник Симона Петлюри», «Донбас», «Крути 1918».

Для того, щоб навчити студентів розсудливо оглядати зорові джерела інформації використовують ось цю схему для аналізу будь – якого кіно, чи відеофільму (дивись Табл. 1).

Питання		
1	Назва фільму	
2	Дата виробництва	
3	Хто продукував?	
4	Який історичний період висвітлює фільм?	
5	Головна ідея фільму	
6	Які головні особи виступають у фільмі, якщо вони є?	А) Б) В)
7	Яке дослідження використане у фільмі для підтвердження ідеї?	
8	Якими додатковими засобами розкриває режисер фільму свою ідею?	
9	Як би ви були режисером, що б ще використали, щоб підкреслити ідею фільму?	

Після перегляду кінофільму не слід обминати проблеми розуміння і усвідомлення побаченого. Необхідно звертати увагу на різноманітність вражень, підкріплених звуковим, візуальним супроводом тощо. Вчитель мусить намагатися поєднати знання, отримані на аудиторних заняттях з тими, котрі дає відвідування кінотеатру, перегляд кінофільму.

Заключним етапом відвідування культурних та інших установ є підведення підсумків. Необхідно чітко формулювати запитання, які допоможуть зробити більш глибоким і об'єктивним його аналіз. Такими питаннями можуть бути:

- Що цікавого, корисного для себе спостерігали під час відвідування?
- Які ваші враження від відвідування?
- Які труднощі ви відчували під час відвідування?
- Як можна зробити більш ефектним відвідування?
- Що нового ви хотіли б дізнатися, які місця відвідати?

Зауважимо, що представлений матеріал носить узагальнений характер і складений на підставі практичної діяльності.

Література

1. Вербицька П. Вчителі історії та суспільних дисциплін у добу змін // Доба. – 2005. – № 2. – С.6.
2. Курилів В. І. Розвиваючи навички творчого мислення // Історія, правознавство. – 2004, – № 6. – С.2.
3. Молодь вчора. Молодь сьогодні. Всеукраїнський конкурс учнівських пошукових робіт // Доба. – 2005. – № 3. – С.14-15.
4. Нищета В. Життєва компетентність як орієнтир сучасної шкільної історичної освіти // Історія та правознавство. – 2007. – № 33. – С.2.
5. Нетеча Я. І. Використання аудіовізуальних та мультимедійних засобів на уроках історії // Історія України. – 2006. – № 10. – С.11.
6. НУШ. Концептуальні засади реформування середньої школи. МОН, 27.10.2016. mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola
7. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти // Рідна школа. – 2005. – №1. – С. 65.
8. Сутковий В. Реалізація діяльнісного підходу у викладанні суспільних дисциплін і організація роботи із суспільними ресурсами // Історія в школі. – 2002. – № 2. – С.34-36.
9. Удод О. Аксиологія у змісті сучасної історичної освіти // Доба. – 2005, №2. – С.18.